

Mokyklos mokymo programa – ar verta bandyti?

Martis Helstriomas (*Martti Hellström*)

1994 m. mokymo programos reforma Suomijoje

Suomijos švietimo paradigmoje mokymo programa yra administracinė ir pedagoginė sąvoka. Tai yra dalykų, kurie turėtų vykti mokykloje, planas. Konceptualiai Suomijos mokymo programa yra ir programa, ir mokymo planas (P. Malinenas (*Malinen*), 1997).

Suomijos mokymo programos sistema yra dviejų lygių: valstybinė ir vietos. Per visą Suomijos bendrojo lavinimo mokyklų istoriją (nuo 1972 m.), mokymo programų reformos buvo vykdomos kiekvieną dešimtmetį. Šiame straipsnyje aptariami klausimai, susiję su trečiąja mokymo programos reforma įgyvendinta 1994–2002 m. Straipsnio rašymo metu Suomijos mokyklos vadovaujasi nauja, į mokyklas orientuota mokymo programa, sudaryta pagal 2004 m. Bendrąją valstybinę mokymo programą.

4 pavyzdys. Trys mokymo programos lygiai: valstybinis, vietos ir mokyklos.

Valstybinė mokymo programa (pilka rodyklė) > vietos mokymo programa (melsva rodyklė) > mokyklos mokymo programa (mėlyna rodyklė)

1994–2002 m. mokymo programos reformai vadovavo Valstybinė švietimo valdyba. Mokymo programos sistemą sudaro trys dalys:

- * valstybinė mokymo programa
- * vietos (savivaldybės) mokymo programa
- * mokyklos mokymo programa.

Valstybinė mokymo programa sudaryta bendradarbiaujant su savivaldybėmis ir mokyklomis. Vietines mokymo programas dažniausiai sudaro savivaldybės. Kuriant ir rengiant mokyklos programą aktyviai dalyvauja mokytojai.

Reformos pradžioje buvo taikoma demokratiška ir mišri strategija. Ankstesnės mokymo programos reformos buvo vykdomos pateikiant reikalavimus „iš viršaus į apačią“. Šį kartą

1
Straipsnis paimtas iš <http://www.pasisahlberg.com>. „Mokymo programos reforma ir įgyvendinimas XXI amžiuje. Strategijos, perspektyvos ir įgyvendinimas. Rinktiniai konferencijos pranešimai. Redaktorius Pasis Salbergas (*Passi Sahlberg*). Tarptautinė mokymo programos reformos ir įgyvendinimo XXI amžiuje konferencija: *Strategijos perspektyvos ir įgyvendinimas*, 2005 m. birželio 8–10 d. Stambulas, Turkija“. Vertimo paslaugas pirkė Švietimo aprūpinimo centras, vykdydamas projektą „Besimokančių mokyklų tinklai“. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Vertimą atliko UAB „Metropolio vertimai“.

mokykloms buvo leista pačioms kurti naujoves. Vis dėl to, reformos eigoje strategija buvo pakeista. Iš pradžių mokytojai turėjo bendrą pasitikėjimo ir laisvės pojūtį. Procesą įvertino ekspertų komanda iš Rytų Anglijos universiteto (Jungtinė Karalystė), o vėliau – Valstybinė švietimo valdyba. 20-ojo dešimtmečio pabaigoje dėl šio vertinimo bendra atmosfera tapo kritiškesnė.

Akvariumo projektas

Naujos mokymo programos įgyvendinimas buvo paremtas mokytojų kvalifikacijos kėlimu Valstybinės švietimo valdybos kursuose ir didelio masto paramos sistemos kūrimu, kuri vadinama 1992–1998 m. *Akvariumo projektu*. Du Valstybinės švietimo valdybos pareigūnai, dr. Aslakas Lindstriomas (*Aslak Lindström*) ir dr. Pasis Salbergas (*Passi Sahlberg*), buvo šios naujovės pradininkai. Pagrindinė Akvariumo projekto koncepcijos idėja buvo vadinamasis atviras bendraminčių švietimo plėtotes srityje, kurie mokosi vienas iš kito, dalijasi praktinėmis žiniomis ir gera patirtimi, tinklas.

Akvariumo projektą sudarė trys etapai. Pirmajame etape apie 42 mokyklos ir daug savivaldybių padėjo Valstybinei švietimo valdybai užbaigti Bendrąją valstybinę mokymo programą. Antrajame etape daugiau nei 400 mokyklų susijungė į tinklą, kad palaikytų pokyčius. 16-oje teminių potinklų dalyvavo virš 400 mokyklų ir vyko daugiau nei 900 projektų (M. Hellstriomas, 2004a; S. Sintonenas (*Sintonen*) ir kt., 1999). Trečiasis etapas buvo administracinio pobūdžio.

Keturios 1994 m. reformos misijos

Po 1993 m. mokymo programos reforma turėjo keturias misijas:

- * 1 misija: Parengti savo mokyklos mokymo programą
- * 2 misija: Pakeisti mokymo metodus pagal konstruktyvizmo idėjas
- * 3 misija: Padaryti savo mokyklą unikalia ir asmenišką
- * 4 misija: Prisiimti atsakomybę už tobulinimą

Pažvelkime, kaip šias misijas pavyko įgyvendinti „Aurora“ pradinėje mokykloje. Tačiau pirma vertėtų trumpai pristatyti pačią mokyklą.

„Aurora“ pradinė mokykla

„Aurora“ pradinė mokykla – lanksti, nuolat tobulėti, pozityviai orientuota ir saugi mokymosi aplinka. Joje mokosi apie 340 mokinių (nuo 7 iki 13 metų), suskirstytų į 15 grupių.

Norime pabrėžti, kad mokykla turi stiprų pagrindinių žinių, gebėjimų ir kultūrinio lavinimo pagrindą. Į mokymo procesą įtraukti tokie dalykai kaip drama, vaizduojamieji menai, muzika, literatūra ir teatras. Informacijos ir komunikacijos technologijos mokykloje naudojamos kasdien. Turime lanksčią mokymo programą, kuri leidžia mokiniams pasirinkti jiems tinkamiausią mokymosi programą. Dėl pasirenkamųjų dalykų gausos, mokiniai gali rinktis kūno kultūrą, meną ir rankdarbius. Pasirenkamos švedų kalbos pamokos taip pat įtrauktos į programą.

Mūsų pagrindinis rūpestis – sveikas mokinių augimas. Tobulindami mokymosi aplinką, siekiame skatinti kiekvieno mokinio savigarbą, mokyti juos pusiausvyros, atsakomybės, kūrybiškumo, savo kilmės žinojimo, tolerancijos ir plačių pažiūrų. Mokiniai baigę šešias klases ir paliekantys „Aurora“ mokyklą turėtų būti bendradarbiauti linkusios asmenybės, turinčios gerą išsilavinimo pagrindą, leidžiantį mokytis toliau. Mokykloje veikia tėvų aktyvistų grupelės. Mes dalyvaujame daugelyje valstybinių ir tarptautinių projektų.

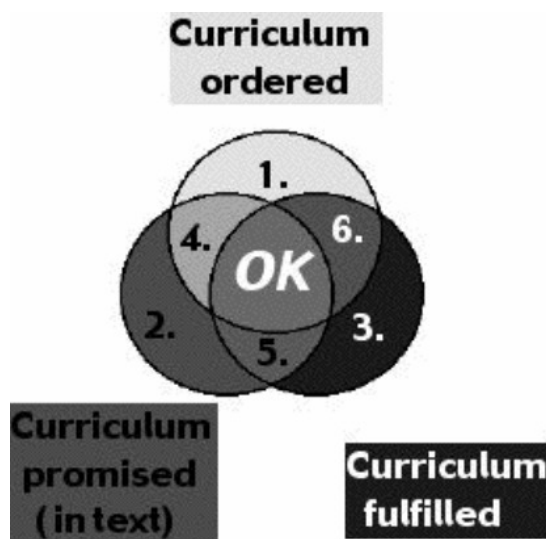
Pirmosios misijos įvertinimas

2
Straipsnis paimtas iš <http://www.pasisahlberg.com>. „Mokymo programos reforma ir įgyvendinimas XXI amžiuje. *Strategijos, perspektyvos ir įgyvendinimas. Rinktiniai konferencijos pranešimai*. Redaktorius Pasis Salbergas (*Passi Sahlberg*). Tarptautinė mokymo programos reformos ir įgyvendinimo XXI amžiuje konferencija: *Strategijos perspektyvos ir įgyvendinimas*, 2005 m. birželio 8–10 d. Stambulas, Turkija“. Vertimo paslaugas pirkto Švietimo aprūpinimo centras, vykdydamas projektą „Besimokančių mokyklų tinklai“. Projektas yra finansuojamas pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą iš Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų. Vertimą atliko UAB „Metropolio vertimai“.

Pirmoji misija buvo parengti savo mokyklos mokymo programą. Tai reiškia, kad turėtume apibūdinti savo tikslus, mokyklos paskirtį ir vertybes. Turėjome galimybę priimti sprendimus dėl pamokų laiko paskirstymo, pasirenkamųjų dalykų, dalykų turinio ir į programą įtrauktų temų. Taip pat turėjome galimybę sukurti pažymėjimus ir vertinimo ataskaitas, o šiek tiek vėliau – sukūrėme įsivertinimo sistemą.

Ne visada buvo paprasta suprasti Valstybinę mokymo programą ir ko iš mūsų tikimasi. Mes sudarėme darbo planą, kokius dokumentus reikia sudaryti ir kokius sprendimus priimti. Darbą pradėjome nuo profesinių diskusijų organizavimo ir anketų tėvams rengimo. Išmokome apmąstyti savo veiklą. Surengėme keletą diskusijų su mokiniais ir tėvais apie vertybes, principus ir tvarką. Taip pat paskelbėme keletą straipsnių apie mokymo programą savo naujienlaiškyje ir interneto svetainėje.

5 pavyzdys. Trijų mokymo programų tipų modelis

1. Nurodyta mokymo programa; 2. Numatyta mokymo programa (raštu); 3. Įgyvendinta mokymo programa.

Mums prireikė dvejų metų užbaigti pirmąją mokymo programos variantą. Mokyklos programą peržiūrėjome aštuonis kartus – kartą per metus nuo 1995 m. iki 2002 m. – vadovaudamiesi trijų mokymo programų tipų modeliu (5 pavyzdys). Modelį sukūrė grupė direktorių savanorių Espo mieste. Pagrindinė mintis buvo kritiškai išnagrinėti parašytą mokymo programą ir palyginti su Valstybinės mokymo programos tekstu ir realybe ir siekti kiek įmanoma didesnės atitikties.

Suomijos mokyklos savo mokymo programas parengė stebėtinai greitai – per pirmuosius metus. Mokymo programų kokybė skyrėsi: kai kurios buvo puikios, kitos – nepakankamos. „Aurora“ mokykla didžiavosi savo mokymo programa. Metams bėgant programa išsiplėtė nuo 25 iki beveik 150 puslapių. Galiausiai buvo pridėta paveikslėlių ir įdomių mokomųjų straipsnių. 2001 m. surengėme seminarą su 20 mokinių, kurie sukūrė mokinių mokymo programą – kiek man žinoma, pačią pirmąją.

Antrosios misijos įvertinimas

Antroji pedagoginė misija buvo pakeisti pagrindinių mokyklų pedagogiką iš į mokytojus orientuotos J. F. Herbarto (*Herbart*) filosofijos į konstruktyvizmą – labiau orientuotą į vaikus pedagogiką. Taip pat buvo siekiama skatinti mokymui naudoti informacijos ir komunikacijos technologijas. Abiejų tikslų įgyvendinimas pareikalavo daug jėgų.

Turėjome suprasti, ką reiškia konstruktyvizmas. Jį suvokėme kaip į vaikus orientuotus, aktyvius, žinių įgijimo ir bendradarbiavimo metodus. Savo pedagoginę kultūrą pradėjome tobulinti suplanuotais projektais, kurių mokytojai ėmėsi savanoriškai. Kiekviename projekte reikėjo atsakyti į tris klausimus:

* Kaip skatinti IKT naudojimą mokykloje? Kaip padėti vaikams, kurie turi sunkumų būdami septynerių ar vyresni („Pirmoji klasė“ (angl. *Start Class*) ir „Mėlynieji meškinai“ (angl. *Blue Bears*))?

* Kaip rasti daugiau galimybių mokytis užsienio kalbų (projektas „Dalyko ir kalbos integruotas mokymasis“ (angl. *CLIL*))?

* Kaip integruoti skirtingus dalykus ir naudoti skirtingus metodus (Etikos dienos (angl. *Days of ethics*))?

Mokytojai buvo atsakingi už mokymo programos projektus. Mano kaip direktorės pareiga buvo padėti jiems ir teikti paramą bei papildomus išteklius. Kai kuriuose projektuose dalyvavau aktyviau, skatindama pokyčius arba palengvindama jų įgyvendinimą. Daugelyje projektų bendradarbiauome su kitomis mokyklomis.

Kadangi savo mokyklą laikėme besimokančia mokykla, visi turėjo galimybę aktyviai dalyvauti. Kaip bendruomenė judėjome apsisprendimo teisės, bendradarbiavimo ir komandinio darbo link. Kai kurios pedagoginės idėjos gimė diskusijų su mokytojais ir tėvais metu.

Tačiau ar šiais projektais mums tikrai pavyko pakeisti savo metodus konstruktyvizmo metodais? Projektai buvo svarbūs ir man, ir mokytojams. Mums pavyko šiek tiek priartėti prie labiau bendradarbiavimu pagrįstų metodų. Tačiau turime pripažinti, kad J. F. Herbarto nuostatos buvo pernelyg stipriai susijusios su mūsų mokyklos kultūra.

Trečiosios misijos įvertinimas

Trečioji misija buvo sukurti unikalą ir individualią mokyklą. Dabar mokykla turi sprendimų priėmimo galią, kurios neturėjo anksčiau. Visoje Suomijoje mokykla ėmėsi pačios diegti pedagogines naujoves. „Aurora“ mokykloje mes sukūrėme stiprias paramos sistemas vaikams, kuriems reikia specialios pagalbos. Mes suformavome pirmą „Pirmąją klasę“ Espo mieste, skirtą septynmečiams, turintiems specialiųjų poreikių, o vėliau – „Mėlynujų meškinų“ grupę, padedančią integruotis šiek tiek vyresniems vaikams. Joks vaikas nepaliekamas nuošalyje!

Ši misija Suomijoje pavyko, gal net pernelyg gerai. Valstybinė švietimo valdyba ėmė nerimauti dėl skirtumų tarp mokyklų kultūrų. „Aurora“ mokykloje mes išties pajutome, kad mokymo programos reformos metu atradome savo tapatybę. Mes pasirinkome šūkį *Aurora – non scholae sed vitae discimus!* („Auroroje“ mokomės ne mokyklai, o gyvenimui!)

Ketvirtosios misijos įvertinimas

Ketvirtoji misija buvo prisiimti atsakomybę už švietimo plėtotę. Mokykloms reikia nuolatinio vertinimo sistemos. Mes ėmėme rengti kasmetinius vertinimo seminarus, kurių metu koregavome savo mokymo programą ir įdomiai diskutavome apie „paslėptąją“ mokymo programą.

Aktyviai naudojome trijų mokymo programų modelį (5 pavyzdys). Anketose klausėme tėvų ir mokinių nuomonės. Prašėme naujų mokytojų ar svečių papasakoti, ką įdomaus gerą ar blogą prasmę jie pamatė mūsų mokykloje.

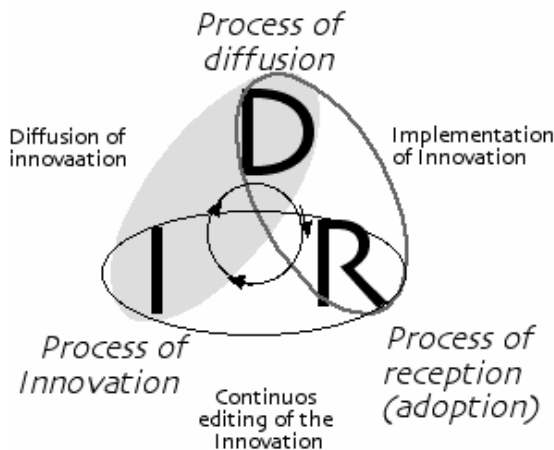
Ar mums pavyko įgyvendinti šią misiją? Kadangi Suomijoje nėra standartinių žinių patikrinimo testų, sunku įrodyti, ko buvo pasiekta. Tačiau jei vertinsime mokyklas kokybiniu požiūriu ir atsižvelgsime į profesinį mokytojų grįžtamąjį ryšį, galime teigti, kad dauguma mokyklų daug pasiekė virtimo besimokančiomis mokyklomis procese. „Aurora“ pradinė mokykla yra viena iš jų. Mes sukūrėme aplinką, kuri remia apsisprendimo teisę, t. y. čia galioja autonomija, parama ir aiškūs lūkesčiai (R. M. Rajanas (*Ryan*) ir E. L. Dečis (*Deci*), 2000).

Apibendrinimas

Suomijoje dar neparengta galutinė 1994–2002 m. mokymo programos reformos suvestinė. Atrodo, kad kai kurie reformos tikslai buvo puikiai pasiekti, tačiau pagrindinis pedagoginis tikslas pakeisti pedagogiką iš J. F. Herbario filosofijos į konstruktyvizmą daugumoje mokyklų nebuvo taip sėkmingai įgyvendintas. Vis dėlto mokymosi rezultatai Suomijoje puikūs.

Didelė pokyčių sėkmės dalis yra susijusi su reformos metodu. 1994–2002 m. mokymo programos reformos Suomijoje pobūdį galima apibūdinti pokyčių modeliu (6 pavyzdys). Naujovių įdiegimo procesas vyko bendradarbiaujant, tačiau buvo painus. Įgyvendinimo procesas buvo komunikacinis ir demokratiškas. Buvo galima nuolat koreguoti naujoves mokyklos lygmeniu. Mokytojai reformos metu buvo orientuojami profesiniu atžvilgiu. Jiems patiko profesinės diskusijos, atsakomybės suteikimas ir užduotis suprantamai paaiškinti mokytojo darbą tėvams. Į praktiką orientuotiems mokytojams reforma buvo tikra kančia ir nieko naujo į jų darbą neįnešė. Bent jau jie taip sako.

6 pavyzdys. Pokyčių modelis

I. Naujovių kūrimo procesas. Nuolatinis naujovių tobulinimas. R. Priėmimo (patvirtinimo) procesas. Naujovių įdiegimas. D. Sklaidos procesas. Naujovių sklaida.

Daugelis savivaldybių apskritai neturėjo strategijos, kurią galėtų įgyvendinti. Jos tiesiog išsiuntinėjo mokykloms nurodymus dėl naujos mokymo programos. Kita vertus, daug miestų suteikė puikią paramą savo mokykloms ir mokytojams. Vienas nuostabus ir tuo pačiu liūdnas

dalykas buvo tai, kad su mokymo programa buvo dirbama tuo metu, kai mokytojai buvo laikinai atleisti iš darbo keletui savaičių dėl 1991–1996 m. ekonominės krizės Suomijoje.

Ar mums tikrai pavyko? Manau, taip. Daugelis pedagoginių naujovių, kurias įdiegėme, tebėra naudojamos mūsų mokykloje. Kaip mokykla žengėme apsisprendimo teisės ir buvimo besimokančia mokykla link. Pamažu artėjome prie konstruktyvizmo. Mokyklos mokymo programa buvo puiki priemonė naujam mokyklos direktoriui, kaip aš, pedagogiškai vadovauti mokyklai. Mokyklos mokymo programą verta išbandyti.

20 patarimų mokyklos tobulinimui

Ko išmokome apie tobulinimą ir darbą su sava mokyklos programa?

1. Parenkite aiškia ir suprantamą valstybinę mokymo programą! Aiškiai nurodykite, kokių pakeitimų norite mokyklos programoje. Nurodykite pakeitimų priežastis. Įsitinkinkite, kad pakeitimai bus naudingi mokiniams. Motyvuokite visus dalyvaujančius. Atsakykite į klausimus. Eigoje nekeiskite lūkesčių. Strategijų ir politikos piniavą pernelyg sunku išspręsti mokyklos lygmeniu.
2. Neįsakinėkite – leiskite diskutuoti. Neprotinga leisti turinį pasirinkti mokyklai, o ypač pradinei mokyklai.
3. Sudarykite galimybes bendradarbiauti.
4. Mokytojai yra skirtingi. Ne visi mokytojai yra profesionalai, kai kurie yra praktikai. Elkitės su jais skirtingai, bet pagarbiai.
5. Leiskite mokykloms pasirinkti. Palikite erdvės pačios mokyklos sprendimams.
6. Užduokite mokyklai klausimų, ne tik darbo. Pateikite konkrečių pavyzdžių, kaip paskatinti pažangą.
7. Mokyklos yra skirtingos. Teikite mokykloms paramą ir pagalbą. Elkitės su jomis skirtingai, bet pagarbiai. Išlaikykite pusiausvyrą tarp spaudimo ir paramos (vien tik entuziazmo nepakanka).
8. Reformai reikia (apmokamo) darbo laiko.
9. Organizuokite bendradarbiavimą tarp mokyklų ir administracijos.
10. Direktoriams suteikite daugiau pedagoginės galios.
11. Naudokite pilotinius projektus.
12. Išklauskite mokinių nuomonę.
13. Gaukite reikiamus išteklius. Pinigai ir laikas yra svarbiausi.
14. Pateikite mokykloms tikslus ir protingą laiko grafiką jiems įgyvendinti.
15. Patarkite mokykloms kaip organizuoti darbą su mokymo programa.
16. Sudarykite galimybes atlyginti už sunkų darbą.
17. Rūpinkitės mokytojais ir jų gerove.
18. Duokite mokyklai laiko tobulėti.
19. Stebėkite darbą su mokymo programa. Domėkitės ja.
20. Mokykite mokyklas pastebėti problemas ir greitai jas spęsti.

Literatūra

- Hellström, M. (2004a) *Muutosote. Akvaarioprojektin pedagogisten kehittämishankkeiden toteutustapa ja onnistuminen*. [The way of change. The implementation and success of pedagogical development projects at the experimental schools of the Aquarium project 1995-1998] University of Helsinki, Faculty of Behavioral Sciences. Research Reports 249.
- Hellström, M. (2004b) *Kerhovoitokset koko koulun näytelmät*. [Extra-curricular based whole school plays] In Pietilä, A. (Ed.) *Kerhotoiminta. Näkökulmia kerhotyön kehittämiseen*. [School clubs. Perspectives on developing after-school activities] Helsinki: Opetushallitus, 21-27.
- Malinen, P. (1997) *Opetussuunnitelman laatiminen peruskoulua ja keskiasteen kouluja varten*. [Curriculum design for basic and secondary schools] Jyväskylä: Gummerus.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000) Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. *American Psychologist*, 55 (1), 68-78.
- Sahlberg, P. (1996) *Kuka auttaisi opettajaa. Postmoderni näkökulma opetuksen muutokseen yhden kehittämisprojektin valossa*. [Who would help a teacher? Post-modern perspective on change in teaching in light of one school improvement project] Jyväskylä: Studies in Education, Psychology and Social Research 119.
- Sintonen, S., Elo, P. & Lindström, A. (1999) *Toimintatapaan verkostoyhteistyö: Akvaariokokeilusta Akvaarioverkostoon 1992-1998*. [Network cooperation as action. From Aquarium pilot to the Aquarium Network 1992-1998] Helsinki: Opetushallitus.
- Tirri, K. (1998) *On creating a virtual school based learning environment for the Finnish schools*. http://www.inrp.fr/Access/Innova/Savoirs_nouveaux/Etudes_de_cas/Ega_lite_chances/Rfinlande_1_04.htm.